

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. F. Felicis Potestatis Panormitani Ordinis Minorum S.
Francisci de Observantia ... Examen Ecclesiasticum**

Potesta, Felice

Coloniæ, 1712

Cap. II. De Legibus, & Præceptis in genere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40060

scrupulum agit; imò illum debet firmiter contemnere, & resolute, ac interpede contra eum operari, ut satis constat ex ratione præmissa: eò maximè quia major est scrupuli materia, scrupulis non resistere. Nec scrupulus excludit iudicium practicum probabile, aut certum, quòd contra eum sit operandum. Et tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam rectam, non ratione sui directè considerata, sed ratione ultimi iudicii practici supra illam reflexi, quo scrupulum patiens iudicat, licitè, & prudenter suam conscientiam scrupulosam cognitam, esse firmiter contemnendam, & contra eam operandum; quòd iudicium practicum est rectum, & moraliter certum; adeòque dicitur conscientia recta, & dictamen prudens contra imprudens.

137 Si probabiliter iudicetur esse scrupulus, nec ne, tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam probabilem, adeòque est uti de ea discurrendum.

138 Demùm, qui est ita perplexus, ut utrumque oppositorum iudicet esse peccatum, & non cognoscat esse scrupulum, vel quia non habet, quem consulat, vel quia ignorat præfata remedia, vel quia est ita scrupulis datus, ut iis non obstantibus, adhuc maneat dubius, an id scrupulus sit, nec ne, ac proinde se resolvere nesciat: tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam dubiam, adeòque est uti de ea discurrendum, ut à n. 17. debes igitur eligere id, quòd minus tibi obligare videtur. Quòd si neque valeas discernere, quòd ex duobus appareat minus, tunc potes eligere, quòd vis, quia cum necessarium sit rem facere, vel omittere, ex necessitate peccares, quòd implicat, v. n. 51. & 70.

139 Cæterùm præmissæ doctrinæ ac rationes sunt tantæ virtutis, & claritatis, ut minimè verisimile sit, quòd intellectus iis attentis, non valeat faciliter per se resolvere, nisi dicas

eum rationis expertem.

140 De conscientia tractant Scotus in 2. d. 39. qu. 2. Maltrius in Theol. moral. disput. 1. Busem. lib. 1. tract. 1. Diana p. 2. tr. 13. p. 4. tr. 3. & alibi, Bonac. to. 2. Tamb. tom. 1. lib. 1. c. 3. Caccenas de dubio, & opinione probabili, Castropal. 1. tr. 1.

CAPIT II.

DE LEGIBUS, ET PRÆCEPTIS IN GENERE,

Regula externa actuum humanorum.

QUID, ET QUOTUPLEX SIT LEX,

141 **L** Ex est voluntas eius, qui præest populo debite promulgata, cum intentione obligandi subditos.

142 Dividitur in naturalem, & positivam; naturalis est voluntas superioris præcipientis, vel prohibens id, quòd iudicat habere convenientiam, aut disconvenientiam ex propria natura terminorum; quæ prout est in mente divina, dicitur lex æterna; prout autem inseritur nobis per lumen naturale, dicitur lex naturalis. Positiva est voluntas superioris præcipientis, vel prohibens id, quòd non iudicat habere convenientiam, aut disconvenientiam ex natura propria terminorum. Quæ si est voluntas divina, dicitur lex positiva divina; si humana, dicitur lex positiva humana.

143 Unde lex positiva à naturali differt, quia in naturali objectum ex se, & ab intrinseco habet, quòd sit conveniens, aut disconveniens, bonum, aut malum. In lege verò positiva objectum solum à voluntate superioris habet, quòd sit conveniens, aut disconveniens, & quòd sit obligans. Hinc lex naturalis est indispensable; talis est præcipientis amorem Dei, & veracitatem, prohibens verò odium Dei, & men-

mendacium, quia amor, & veracitas sunt ab intrinseco bona, odium Dei, & mendacium ab intrinseco mala, ita ut Deus non possit mendacium præcipere. Lex verò positiva est dispensabilis, sive divina sit, ut lex quadragesimalis jejuniis, sive humana de jejunio vigiliarum, & quatuor temporum. Inde necessarîo debuit Deus prohibere mendacium, liberè tamen potuit non prohibere esum carniùm, & non præcipere quadragesimale jejunium; & sic esus carniùm est malus, quia prohibitus; mendacium verò est prohibitum, quia malum.

144 Lex igitur positiva humana est voluntas superioris humani debite promulgata, cum intentione obligandi, non præsupponens iudicium de convenientia, aut disconvenientia rei ex natura terminorum.

145 Hac alia est ecclesiastica, quæ est à Superiore ecclesiastico, alia secularis, quæ à Superiore seculari.

146 Quando lex civilis opponitur canonicæ, observanda est canonica; quia Ecclesiastica abrogare potest leges civiles, non è contra.

147 Subiectum legis est homo subditus, rationis capax. Hinc infideles non ligantur legibus Ecclesiasticis, quia non sunt subditi Ecclesiæ, bene verò legibus naturalibus, & divinis.

DE OBLIGATIONE LEGIS.

148 **U**t lex obliget, 5. requiruntur conditiones, 1. ut sit à Superiore, 2. iusta, 3. ob bonum publicum, 4. debite promulgata, 5. & acceptata: v. n. 193. 199.

149 Ut obliget sub mortali, requiruntur duo formalia, legislatoris intentio, & materiae capacitas. Hinc potest rem gravem sub levi culpa præcipere, minime rem levem sub gravi. v. n. 2. p. 3. n. 12.

150 Lex positiva humana, tam Ecclesiastica, quam secularis, potest in conscientia obligare, ex illo Pauli cit. n. 42.

151 Debet tamen Superiores esse moderati, & non faciles in multiplicandis legibus præceptivis sub mortali obligantibus; ac proinde in mente habeant illud Matth. 25. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, digito autem suo non volunt ea movere.* Et D. Thom. p. 2. quest. 107. art. 4. apud Tamb. in *Met. missa lib. 3. §. 8. n. 15.* In quibus quidem legibus humanis etiam Augustinus Ep. 119. c. 19. ait, esse moderatorem attendendam, ne conversatio fidelium onerosa reddatur; & infra, *Qui Religionem nostram servilibus premunt oneribus, adeo ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui legalibus sarcinis, non humanis præsumptionibus subiciuntur.* D. Ambr. in *Psal. 118.* *Sunt etiam in nobis, qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere: v. de casibus reservatis.*

152 Qui scit legem prohibentem, sed non pœnam, in foro exteriori obligatur ad illam, faciat constare ignorantiam.

153 Regulæ, & constitutiones Religionum non obligantes ad peccatum, non sunt leges proprie dictæ.

154 Lex non prohibens actum, sed solum irritans, non ligat ad culpam; unde non peccat, qui professionem, aut matrimonium gravi metu init, licet sint irrita. Item non peccat filia renuncians hereditati paternæ, nec uxor alienas fundum dotale de licentia mariti; & tamen hi contractus irritantur. Leges enim hos contractus irritantes sunt conditæ in favorem. Mendo, *ver. lex, num. 23.*

DECRETUM IRRITANS,

155 **A**fficit ignorantes quoad nullitatem actus, quia se tenet ex parte formæ

mæ actus, juxta dicta de imped. Matrim. minime quoad pœnas. Fagnanus in 1. lib. Decr. in cap. Non sine de Arbitr. n. § 1. Donatus tom. I. part. 1. tract. 9. Clausula 12. n. 12.

156 Particulæ irritantes sunt: *Inane, Nullum, Irritum, Invalidum, &c. sit, si aliter contigerit attentari, fieri, &c.*

QUÆRES.

157 *An hæc clausula: aliter fieri non possit: sit irritativa.*

Non esse irritativam, tenetur plures apud Pelliz. quia potest habere bonum sensum, videlicet: *aliter fieri non possit licitè*; & odia sunt restringenda.

Dico rectius cum Fagnano in 1. lib. Decr. c. causam 8. de electione num. 20. ad 34. regulariter esse irritativam: esse autem solum illicitativam, quando aliter resularet sensus absonus legis.

Prima pars probatur; quia per talem clausulam non solum prohibetur actus, sed adimitur potestas, & facultas ad actum; nam particula *Non*, cum sit malignantis naturæ, quidquid post se invenit, destruit; unde appositam supra *potest*, destruit potentiam, adeoque reddit rem de jure impossibilem, & inde actum nullum.

Secunda pars probatur; quia leges non patiuntur clausulam ipsis dissonam. Et tunc esset, quando ex verbis legis colligeretur, eam velle actum stare; & tunc *ly non possit* æquivaleret *ly non debeat*.

158 Declarat Fagnanus exemplo: In Bulla enim Greg. XV. *Eterni Patris filius, &c.* pro electione Summi Pontificis, inter alia in §. *Matura itaque*, decernit, *Electionem aliter fieri non posse, quam in conclavi, & eo clauso, ac post celebratum prima die sacrosanctum Missa solennem Sacrificium.* Et tamen Missæ celebratio

non requiritur ad valorem; nec id intendit Pontifex, nam infra in §. *Quod si electio* ubi ponitur forma electionis cum clausula decreti irritantis, præfatum requisitum non reperitur, quo clarè colligitur Pontificem non apposuisse illam clausulam, *fieri non posse*, pro forma decreti. Ita Fagnanus.

STYLUS CURIÆ,

159 **M**agnam facit auctoritatem, sed non obligat ubique; nisi sit aliqua Constitutione Papæ roboratus; Mendo cit. num. 57. Et specialiter id docet Donatus tom. 1. part. 1. tract. 13. q. 17. n. 26. de stylo curiæ seu S. Penitentiariæ absolvendi, & dispensandi cum Religiosis, in casibus, super quibus ex privilegiis possunt Superiores Regulares, dicens, id fieri ad majorem cautelam; vel quia recurrens potestatem sui Prælati ignorat.

P U E R I

160 **A**n te usum rationis, qui communiter est post septennium, nullis obligantur legibus. Post usum verò rationis obligantur præceptis naturalibus, divinis, & Ecclesiasticis consistendi semel in anno, abstinendi à carnibus ovis, & lacticiis diebus vetitis, &c. Vide de casibus reservatis, & de excom.

L E G I S L A T O R,

161 **L**eges, quæ æque congruunt legislatori, & subditis, etiam legislatorum, seu Principum, obligant, non vi coercitiva, & quoad pœnam, sed vi directiva, & ad culpam, ex vi juris naturalis, quòd caput debeat se conformare cum membris, & suo exemplo subditos ad observantiam promovere; nisi secum dispenfer, aut facultatem secum dispensandi alteri deleget, sicut potest cum subditis. Mendo cit. n. 24.

VAGI,

V A G I,

162 **Q**ui scilicet nullibi domicilium habent, tenentur legibus specialibus loci, ubi sunt: alias nullis legibus localibus ligantur. *Mendo.* Unde cum illis potest Superior loci dispensare, cum alium Superiorem non habeant. *Busemb. lib. 1. tr. 2. cap. 1. dub. 3. cum pluribus negat,* vagos ad illas teneri, quia non sunt subditi: nec (ait) est absurdum, quod nullis specialibus locorum præceptis, sed solum juris communis teneantur.

ADVENE, PEREGRINI, ET VIATORES.

163 **S** non venierint animo habitandi majori parte anni, sed recedendi, non obligantur legibus, & consuetudinibus specialibus loci, nisi non observando generent scandalum; & sic, si adit ibi præceptum jejunii, abstinentiæ à carnibus, &c. non peccant non jejunando, & comedendo carnes, nisi scandalum acciderent. *Signanus in lib. 3. decret. c. Consilium 2. de observ. jejuniorum, cum pluribus v. de capitulis referuntur.*

Nec tenentur ad leges locales sui domicilii, dum transeunt per loca, ubi illæ non observantur; quia sunt leges affixæ loco. *Alloza ver. lex, cum Suarez 3. p. q. 24. art. 8.*

164 Loquendo autem de legibus, & præceptis communibus, alio modo est discurrendum; unde ait *Busem.*

Sedem tuam consuetudine derogatum sit alio præcepto juris communis, & alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum.

Adducit exemplum. Si Hispanus transeat per Galliam, aut Mediolanensis transeat Romanam, non potest ille ibi Sabbatis vesci intestinalium, uti in Hispania: Nec iste primis quatuor diebus Quadragesimæ comedere carnes, uti Mediolani; quia privile-

Privileg. Exam. Ecclesiast. Tom. 4.

gium illud non est personale; sed locale; & jus commune de abstinentiæ à carnibus illis diebus, obligat omnes sine ordine ad locum.

Contra Civis Galliarum, si transeat per Hispaniam, & civis Romanus Mediolano, potest ille Sabbatis intestinalium animalium vesci: Et iste potest primis quatuor diebus Quadragesimæ comedere carnes; quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Unde Peregrini non tenentur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur. Ita *Busem. & Mendo.*

CLERICI,

165 **T**enentur servare leges civiles, quæ non sunt contrariæ juri Canonico; nam jus canonicum est correctivum juris civilis, in quod adversatur.

REGULARES,

166 **T**enentur servare festa statuta ab Episcopo, ex *Trid. sess. 25. c. 12.* At non tenentur ad recitandum officium Clericorum. Item tenentur ad vota, & jejunia statuta ab Episcopo; nam cum sint partes populi, tenentur toti corpori se conformare.

167 Non tenentur Mendicantes Synodo Diocesana interesse, nec ejus statutis ligantur; quia celebratio Synodi Diocesana est unus ex actibus Jurisdictionis, & auctoritatis ordinariæ Episcopi; Regulares autem Mendicantes sunt exempti à jurisdictione ordinaria Episcopi, & subduntur capitulis Generalibus.

Nisi sint Curati, seu Parochi; quia tunc tenentur ratione curæ Parochialis, & ejus jurisdictioni subduntur quoad ea, quæ Parochialem curam, & Sacramentorum administrationem concernunt, ex *Trid. sess. 24.*

Ex Trid. sess. 24.

cap. 11. Fagnanus in 1. lib. Decr. c. quantum 7. de officio Ordinarii n. 51. Eitamen lubduntur quoad vim directivam Mendo in Epis. ver. lex n. 28. & Alloza ver. lex sect. 3. n. 3.

168 Superiores verò, & Religiosi parvorum conventuum, vocati tenentur Synodo Diocesana interesse, eisque statutis ligantur: nam ab Innoc. X. 10. Febr. 1654. & Alex. VII. 30. Martii 1661. Jurisdictioni Ordinarii subduntur, ita ut ligentur legibus suorum Prælatorum, & Episcoporum, & ab utrisque visitari, corrigi, & puniri possint; adeoque erga illos jurisdictionis Episcoporum, & Prælatorum Regularium sit cumulativa, ut detur locus præventioni.

169 Conventus parvus est ille, in quo actu non degunt de familia sex saltem Religiosi, quorum quatuor sint Sacerdotes. Innoc. X. cit. & Declar. Sac. Congreg. die 29. Novem. 1657. apud Lantuseam ver. Conventus num. 13. & 14.

SYNODUS PROVINCIALIS

170 Nil potest statuere contra Concilium Generale, & Regularium privilegia. Fagnanus in 1. lib. Decret. in cap. quod super his n. 14. & 28. de major. & obed.

171 Huc liceat afferre, quæ religiose refert P. Augustin. Matthæucci in Officiali Curie de Exemptione, &c. à num. 46. ad 49.

Tandem in favorem Religiosæ humilitatis, dicendum, quod quamquam Regulares sint exempti ab jure jurisdictionis Episcopalis, ab jure tamen reverentiali non eximuntur, sed sub mortali ad reverentiam Episcopis exhibendam tenentur, tradit Peyr. §. 24. ad Const. 26. Leonis X. incipit: Dum intra, in qua §. 24. Pontifex ipse sic Regulares alloquitur -- Eisdem insuper Fratres in virtute Sanctæ Obedientia monemus (hoc est præcipimus) ut eosdem Episcopos loco Sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita, & nostra, ac Apostolica Sedis reverentia,

congruo honore, & convenienti observantia venerentur.

Et Episcopos monet; -- Ipsos quoque Episcopos hortamur, ac per viscera misericordie Dei Nostri requirimus, ut Fratres ipsos affectu benevolo prosequentes, charitativè tractent, ac benigne foveant, neque illis minime difficiles, aut duros, vel morosos sed potius faciles, omnes propitios, piæque munificentiæ liberales exhibeant, ac in omnibus prædictis, tamquam in agro Domini eo cooperatores, eorumque laborum participes, prompta bonitate recipiant, eorumque jura omni cum charitate custodiant, atque defendant. --

Et Clement. frequens de excessibus Prælatorum, enunciatis triginta gravaminibus illatis per Prælatos Religiosos, §. verum, Episcopos non hortatur -- sed eis præcipit, ut Religiosos charitativè tractent, & foveant, & sua jura, & privilegia inviolabiliter servent. --

Quibus, sive Episcopis, sive exemptis, in mutua dilectionis subsidium, sensum Concilii Generalis Viennæ, per infra scripta exhibeo.

-- Verum, quia una est (sunt verba textus) Regularium, & Sacularium, Prælatorum, & subditorum, exemptorum, & non exemptorum universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, quorum omnium unus est Dominus, una Fides, & unum Baptisma, decet, ut omnes, qui ejusdem sunt corporis, unius etiam sint voluntatis, & sicut Fratres ad invicem vinculo charitatis sint adstricti: Decet igitur, ut & Prælati, & alii, tam exempti, quam non exempti, suis juribus sint contenti, & alter in alterius injuriam non proficiat, seu jacturam -- Clement. allegata.

172 Insuper fas sit mihi, ut Illustrissimis Præsulibus, post eorundem humillimam sacrarum vestium deosulationem, proponam verba Fagnani in relato 1. libro Decret. c. quod super his 9. de major. & obed. num. 29. ut sequitur:

In primis autem de decet ea privilegia violari ab Episcopis, quibus Regulares subserviunt, & Consultatores existunt in predicatione verbi Dei, in Sacramentorum administratione, & in ceteris, quae ad salutem pertinent animarum, ut habetur in cap. Ex auctoritate 16. quast. 1. & docet S. Thom. in 2. 2. quast. 187. art. 1. vers. Sed contra, & quast. 188. art. 4. Quapropter Host. in s. Inter cetera n. 16. versic. Hodie tamen supra de off. ordin. exaggerat valde dolendam, quod Episcopi non agnoscant, Regulares esse Consultatores suos, adjuvantes, Paracletum providere per Ordinem Predicatorum, & Minorum; licet non omnes capiant verbum istud, quod dictum referunt ibidem Joan. Andr. n. 10. versic. Item demum qui idcirco n. 11. in verb. cooperatores, conquiritur, quod Episcopi nostri temporis adjuvantes parietes, & subtrahant columnas, &c. Card. n. 3. & Sylvest. in ver. Episcopi n. 12. vers. Decimo quaritur.

QUÆRES I.

173 Quando lex obliget sub mortali?

Certum est 1. nec legem purè directivam, nec omnem præceptivam obligare sub mortali, quia plura videmus in legibus verba præceptiva, quæ solum obligant sub veniali; unde verba præceptiva debent esse talia, ut ex communi fidelium usu arguant intentionem legislatoris de obligando sub mortali. Talia sunt hæc verba: *In virtute sanctæ obedientiæ, sub obligatione divini iudicii, sub indignatione Apostolorum, &c. sub pœna maledictionis Dei sub iuramento Dei iudicio, in virtute iurisjurandi, &c.*

174 Certum est 2. legem latam sub pœna excommunicationis majoris latæ sententiæ obligare sub mortali, minimè latam sub excommunicatione minori; quia illa non incurritur nisi ob mortale, ista ob veniale.

185 Difficultas est de aliis pœnis.

Prima sententia affirmat, omnem legem pœnalem obligare sub mortali, tam civilem, quàm ecclesiasticam, si materia sit gravis; quia Superior intendit obligare omni efficaciò modo, quo potest, & sic tam ad pœnam, quàm ad culpam gravem. Quod quamplures negant de lege civili, quia Superiores sæculares non solent obligare, nisi ad pœnam temporalem, minimè ad culpam gravem, nisi id expressè exprimant; & consuetudo est, ut subditi nullum sibi scrupulum de transgressione legum civilium faciant.

176 Secunda sententia tenet, nullam legem civilem pœnalem obligare sub mortali, sed ad solam pœnam temporalem, nisi expressè culpam gravem explicet; idque ob rationem jam relata.

Idem tenet, nullam legem ecclesiasticam pœnalem, excepta pœna excommunicationis latæ sententiæ, sive pœna sit temporalis, putà treremium, carceris, inhabilitatis ad officia, privationis vocis activæ, ac passivæ, &c. sive pœna sit spiritualis, putà suspensionis, interdicti, irregularitatis, &c. sive lata, sive ferenda, & excommunicationis ferendæ, esse signum obligationis mortalis; nisi quando talis lex ex communi usu fidelium, & consuetudine, est acceptata, ut obligans sub mortali; quod debet certò consistere, nam in dubio standum est pro libertate; vel nisi quando talis lex exprimit culpam mortalem, vel expressè, ut si dicat: *Sub pœna peccati mortalis*, vel verba æquivalentia n. 173. relata.

Cujus ratio est, quia allatæ pœnæ possunt incurri ob veniale, imò irregularitas, & privatio sepulturæ aliquando sine ullo peccato ut patet in interdicto locali de eo, qui non dedit causam interdicto, & tamen ecclesiastica sepultura privatur. Cum igitur hæc pœnæ possint explicari pro mortali, & pro veniali culpa, & in

odiosis, ac in dubiis benignior interpretatio sit facienda, standum est pro libertate, quod afferant venialem, nisi aliud expressè constet, aut consuetudo dicat: ut in abstinentia à lacticinis diebus Quadragesimæ, ad quam quidem ex legitima fidelium consuetudine sub mortali obligamur. Ita Valentia, & Tamb. cit. cum aliis apud ipsos.

177 Probabilior autem est prima sententia, præsertim de lege pœnali Ecclesiastica, & de pœna spiritali lata; quia non est verisimile, quod Legislatores condant legem ob bonum publicum sub pœna gravi, & in materia gravi, & non intendat obligare sub culpa gravi, cum pœna fundetur in culpa.

178 Hoc autem locum habet in legibus propriè dictis, minimè in simplicibus ordinationibus, & directionibus, quales sunt Religionum Constitutiones, de quibus loquens D. Thomas 2. 2. q. 186. art. 9. ad 2. ritè advertit, non omnia, quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti; sed multa per modum simplicis ordinationis obligantis ad solam pœnam.

Quod etiam (ait Mastrius) in pluribus legibus civilibus potest habere locum, quando nec ex Legislatoris declaratione, nec ex pœnæ qualitate, nec ex dâni publici gravitate potest clarè dignosci, an lex aliqua pœnalis obliget sub culpa: tunc quidem potest quis in favorabilioris partem interpretari, nimirum non esse tam legem, quàm ordinationem obligantem ad solam pœnam; talis est lex, quæ dari solet in ordine ad moderatum usum vestium; ad differentiam legis præcipientis, ne extrahantur è Regno triticum, arma, &c.

QUÆRES II.

179 *An lex pœnalis obliget ad pœnam statim subeundam?*

REsp. affirmativè, si pœna non requirat actionem, sed consistat in passione ut pœnit regularitatis ex delicto, non petendi debitum ob supervenientem affinitatem.

Negativè, si pœna actionem requirat, v. gr. solutionem pecuniæ, exilium, &c. tunc enim non tenetur subire pœnam ante Judicis sententiam, nisi expressè in ipso jure statuatur, uti statuitur contra eum, qui obtinuit beneficium parochiale, nimirum, quod si intra annum sua culpa non ordinetur, teneatur illud dimittere.

Mendo ver. lex n. 32. Qui ritè addit:

180 *Aliquando tamen benignè exponuntur leges pœnales, ut intelligatur, ipso facto incurri pœnam, id est, statim ac à iudice declaratum fuerit delictum; aliàs delinquens teneatur suum delictum declarare, ut pœnam subiret, nempe simoniacus suam simoniam, si post eam commissam renuntiaret Beneficia; & hereticus sua delicta, si bona ipse traderet Fisco, & his similia. Nec frustra apponitur in lege pœnali clausula: Ipso facto incurrenda. Etenim sonat, post Judicis declarationem de commisso delicto, non requiri aliam sententiam circa pœnam subeundam, sed tunc ipso facto eam, qua in lege designata est, subire debere.*

QUÆRES III.

181 *An actus interni subdantur legi humana Ecclesiastica?*

REsp. primò quoad actus purè internos, qui externos non concernunt, mihi verius est, dari in Ecclesia, nedum potestatem jurisdictionis, & voluntariam, quæ in hominis utilitatem, & ad ejusdem perditionem exercetur,

cerur, qua super votis, & juramenti pure inter-
ternis dispensat; verum etiam potestatem
legislativam, & coactivam, quamvis nonnul-
li eam de facto negent esse Ecclesie communi-
catam.

Ratio est, quia potestas supra proprias
oves fuit à Christo Ecclesie communicata il-
limitate absque ulla restrictione: *Pasce oves
meas, Quodcumque ligaveris, &c.* adeoq; non
debet gratis, & ex pura congruentia restrin-
gi ad actus externos. Tum quia Ecclesia per
se respicit forum conscientie, ad eam spe-
ctat dirigere in viam salutis aeternae, & cura-
re de mediis ad eam conducentibus, qualia
sunt non solum actus externi, sed etiam inter-
ni.

182 Hinc Innoc. XI. & Alex. VII. plures
opiniones damnant, imò prohibent ad pra-
xim deduci, quae spectant ad solos actus in-
ternos: tales sunt: 1. prop. Alex. de actu fi-
dei, &c. & Innoc. 5. 6. 7. de actu dilectionis
Dei: 10. & 11. de actu interno dilectionis
proximi: 13. 14. & 15. de desiderio mortis
proximi: 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & 23. de
actu fidei, Ex *Conc. Trid. sess. 13.* in Decr. de
SS. Eucharistia, interdicit, ne de SS. Eucharistia
credatur aliter, quam in decreto definitur; cre-
dere autem est actus pure internus. In Ecclesia
igitur, nedum est possibilis, sed etiam de facto
datur potestas legislativa directa in actus pure
internos.

183 Verum tamen est, in exercitio, & pra-
xi non semper actus pure internos cadere sub
lege, sed solum quando praecipitum expressè, &
directè illos intendit; quod constare debet ex
verbis praecipitum; nam regulariter Ecclesia non
solet praecipere actus pure internos; hinc
haereticis pure mentalis, esto possit directè cade-
re sub lege, & censura aeterna, de facto non ca-
dit, quia lex de haeresi formali externa loquitur.

184 Secundò, est actus internus per se
conjunctus cum externo, in quantum est ne-
cessarius, ut ponatur entitas physica actus ex-
terni, & ut actus externus sit humanus; &
isti nedum indirectè, (ut volunt quamplures,)
sed etiam directè cadunt sub potestate legisla-
tiva Ecclesiae, imò ita est in praxi; Ecclesia
enim praecipiendo recitationem Officii, au-
ditionem Sacri, &c. praecipit directè com-
plexum, seu actum mixtum ex actu externo
recitationis, & actu interno volitionis ejus;
praecipit namque actum humanum, seu libe-
rum, ad quem est necessaria volitio libera, adeo-
que directè praecipit tam recitationem, & au-
ditionem externam, quam ejus volitionem in-
tornam. Hinc lex humana praecipiens actum
externum humanum, indirectè prohibet vo-
luntatem efficacem violationis sui.

185 Hac ratione peccat mortaliter pecca-
to interno, qui decrevit omittere divinum
Officium, aut auditionem Sacri die festo,
etiam si postea mutata voluntate recitet, aut
audiat Sacrum; quia ejus volitio cadit sub
praecipitum Ecclesiae, quatenus necessario requi-
ritur, ut recitatio, & auditio sint actus huma-
ni.

186 Tertio, est actus internus necessarius,
ut actus externus habeat honestatem mora-
lem, in quantum primario illum constituit in
esse morali alicujus virtutis. Et isti pariter,
nedum indirectè, (ut volunt plures,) sed etiam
directè cadunt sub potestate legislativa Eccle-
siae; imò ita est in praxi, quia Ecclesia cum
habeat suas oves dirigere ad vitam aeternam,
ad eam spectat providere de mediis aptis, ac
proinde non tantum potest praecipere actus
externos humanos, sed etiam ut involven-
tes aliquam honestatem, & bonitatem mo-
ralem alicujus virtutis; & tunc directè pra-
ecipit totum complexum ex actione externa
humana, & ex actu interno constitutente
illam

illam in esse honestatis ab Ecclesia intentæ, & sine quo honestatem non haberet.

187 Hæ ratione non satisfacit quis præcepto annuæ confessionis per confessionem voluntariè nullam, nec præcepto communionis in Paschate per communionem sacrilegâ; quia Ecclesia præcipit confessionem veram, quæ scilicet habeat honestatem virtutis penitentia, & reconciliare peccatorem cum Deo, qualis non est confessio ficta, & voluntariè nulla; unde eo præcepto Ecclesia directè præcipit actum externum confessionis, & actum internum veri doloris de præteritis culpis, & veri propositi de futuris vitandis; quia hic actus internus est necessarius ad honestatem confessionis ab Ecclesia intentam, & eam primariò constituit in esse virtutis penitentia.

De communione etiam habetur in cap. *omnis utriusque sexus* Suscipientes reverenter ad minus in Pascha Eucharistia Sacramentum, & in Trident. sess. 13. c. 7. *Cavere ille debet, ne absque magna reverentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat. v. prop. 14. ab Alexan. VII. dam. & prop. 55. ab Innoc. XI. dam. p. 2. & 6.*

188 E contra hæresis purè externa non subiacet excommunicationi Bullæ Cœnæ; quia lex sub excommunicatione prohibet veram hæresim, ad quam constituendam necessariò requiritur error in intellectu cum pertinacia: *v. iam. 2. pag. 63. num. 258. & pag. 87. num. 281.* Quarto, est actus internus, qui licet asserat aliquam honestatem moralem actui externo, supponit tamen illum jam primariò constitutum in esse morali alicujus virtutis; unde actus internus non dicitur necessarius ad honestatem actus externi, sed illi confert honestatem, & bonitatem accidentalem; & isti etiam directè cadunt sub potestate legislativa Ecclesiæ, licet nonnulli negent. Apertè sequitur ex rationibus primæ, & tertie assertio, *n. 181. & 184.*

189 Verum tamen est, in exercitio, & præ-

xi non semper cadere sub præcepto, & lege, sed solum quando constat, præceptum expressè eos intendere, ut in simili dixi *n. 183.* de actibus purè internis.

190 Hæ ratione satisfacit præcepto jejunii quatuor temporum, & aliis ecclesiasticis, qui jejunt, etiam si non jejunt ob motivum obtinendi fructus à Deo, quia independenter à tali motivo, jejunium habet bonitatem primariam ex proprio objecto, nempe temperantia, & macerationis, quæ primariò ab Ecclesia intenditur. Tum quia Ecclesia non præcipit expressè aliam honestatem accidentalem, sed præcisè substantiam jejunii; idem dic pariter de aliis præceptis ecclesiasticis; unde illis satisfacit, qui ponit substantiam actus cum sua honestate substantiali, seu primaria ex objecto.

191 Pari ratione satisfacit præcepto jejunii, si jejunes intendens macerationem, sed concomitanter, aut consequenter habeas affectum vanæ gloriæ; quia malitia illa est accidentalis, atque concomitans, & actus jam retinet honestatem primariam temperantia ex suo objecto, quam Ecclesia intendit.

192 Si verò urgente aliqua necessitate patriæ, v. gr. fame, bello, &c. superior præcipiat, ut subditi jejument, & ut jejunium applicent Deo in patriæ levamen; ad id tenentur subditi, nedum jure naturali charitatis, sed vi præcepti, si superior obligare intendat sub culpa. Hinc subditus sub mortali tenetur Missam juxta superioris intentionem applicare ex vi præcepti obedientia.

QUÆRES IV.

193 *An lex non acceptata obliget in conscientia?*

Certum est 1. præceptum actuale, ut obliget, non expectare subditi acceptationem; quia

quia superior ecclesiasticus habet jus præcipiendi in materia sibi subordinata, independentem à consensu subditi. Unde difficultas est de lege proprie dicta, permanente.

194. Certum est 2. populum peccare mortaliter, si sine rationabili causa non acceptet legem sub mortali obligantem. Habetur ex illo Pauli ad Rom. 13. *Qui resistit potestati Dei ordinationi resistit: Et qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.*

195. Dico, legem non acceptatam obligare. Quia quando dicitur, quod lex non acceptata non sit valida, non est sensus, quod acceptatio subditorum det superiori potestatem ad legem edendam; nam Summus Pontifex, & ceteri Prælati inferiores habent potestatem condendi leges independentem à populo, ut liquet ex relato loco Pauli: *Omnis anima potestatibus subditoribus subdita sit.* Unde possunt legem condere populo invito, nisi Prælati inferiores eoque hoc limitetur à Papa. Sed solum id dicitur ex rationabili interpretatione voluntatis legislatoris; rationabiliter enim interpretamur, voluntatem Superioris non esse, ut velit astringere subditos, si ipsi rationabilem, & justam habeant causam non acceptandi. At non rationabiliter interpretamur, eum non velle ligare subditos, si subditi sine rationabili causa, sed ex proprio libito, acceptare non velint; imò tunc rationabiliter præsumitur superior in subditos tunc indignatus.

196. Hinc concluditur, quod lex sine rationabili causa non acceptata, non cesset obligare; præsertim si superior insitet pro legis acceptatione, & observantia: v. prop. 28. *Alex. VII. dnm. p. 2.*

197. Si lege non acceptata, superior non insitet pro acceptatione, & observantia, tunc contra eam habet locum præscriptio, & consuetudo, ut in n. 153. sive superior sciat, sive nesciat. Nunquam introduci potest consuetudo

contra legem, superiore instante, & urgente pro observantia legis: v. n. 243.

198. Si petas, an toto tempore medio intra decem, aut quadraginta annos, peccent subditi, qui contra legem consuetudinem introducunt? Affirmat Bonac, quia cum adhuc consuetudo non sit firmata, viget lex. Negant Becanus, Maltrius, & alii, aliterentes: *Subditos esse tutos in conscientia, quando consuetudo ita invaluit, ut plerique etiam boni viri eum sequantur.* Quia tunc rationabiliter præsumitur de superioris benignitate, quod non velit, nec patiatur subditos per multum tempus in mala conscientia permanere, & tempus pro consuetudine fundanda requiritur, præsertim pro foro externo, ut in eo vim habeat.

199. Et Basem. addit: Si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublata per præscriptionem.

Sola igitur lex ex rationabili, & justa causa à majori parte communitatis non acceptata, non obligat, n. 195.

200. Dicta etiam locum habent pro legibus à Principibus absolutis latis cum intentione obligandi ad mortale, quorum aliqui, licet eligantur in Principes, & Reges ex consensu populi, electi autem sunt ab eis independentes quoad leges ferendas; non enim supponuntur electi cum conditione, & conventionione, ut leges non condant sine consensu, & acceptatione populi.

QUÆRES V

201. *An Abbatissa, vel Priorissa possit imponere suis Monialibus præcepta obligantia ad mortale?*

Certum est cum com. posse imponere præcepta obligantia ad mortale, si materia sit gravis, aut ad veniale, si materia sit levis, & loquendo de præceptis temporalibus, quæ scilicet concernunt finem temporalem, & politicum,

cum, nempe rectam Monasterii gubernationem quoad bonum pacis, disciplinæ, observantia, & conservationis familiaris.

Ratio est, quia Abbatissa competit potestas civilis, & politica, Oeconomica, & domestica, uti matrifamilias, & major, quàm matres habent respectu filiorum, quia ei competit virtute Regulæ, & subjectionis à Sede Apostolica approbatæ; unde potest imponere præcepta spectantia ad domesticam gubernationem obligantia ad culpam gravem, aut levem, ne pax, disciplina, observantia, & conservatio familiaris corrumpatur.

202 Hinc potest præcepta imponere, ne Moniales litteras, aut donaria recipiant, ne ad crates ad colloquendum cum extraneis accedant, ne è speculis, seu fenestris cum exteris per viam transeuntibus colloquantur, (quod quidem scandalo esse solet) aut ibi actus irreligiosos, & immodestos habeant.

203 Difficultas cedere præceptis spiritualibus, ordinatis scilicet ad finem spiritualem, seu supernaturalem.

Et quidem de illis negat Pelliz. *de Mon. cap. 4. sect. 3. Diana par. 5. tract. 9. res. 16. uterque Ledesma*, & quamplures apud eos; quia Abbatissa, utpotè femina, est incapax potestatis, & jurisdictionis spiritualis in suas subditas; sed habent solam civilem, & politicam, uti materfamilias in ordine ad gubernationem domesticam; adeoque non posse præcipere Moniali, ut Divinum Officium recitet, Missam audiat, & similia, in quantum profectum spiritualem subditarum concernunt.

204 Similiter, nec posse præcipere *in virtute Sanctæ Obedientia Nomine Christi, In virtute Spiritus Sancti*; quia est usus jurisdictionis spiritualis, quam non habet.

205 Unde si Abbatissa præcipiat sub peccato Moniali, ut recitet divinum Officium, si Monialis omittat semel, aut bis, non peccabit

graviter ex vi præcepti Abbatissæ, sed ex vi præcepti, quod aliunde omnes Moniales ligant quia Abbatissa solum præcipere potest tale recitationem ob finem temporalem, nempe ob bonam Monasterii gubernationem, in ordine ad quam omittit Officium semel, aut bis. est in materia levi. Si verò id præcipiat Prælati regularis suo subdito, si subditus omittat semel, peccabit mortaliter; quia finis Prælati regularis potest esse spiritualis, nempe profectus spiritualis sui subditi, in ordine ad quem commissio unius officii est materia gravis.

206 Abbatissa igitur est solum executrix regularum, & tantum imponere potest præcepta illa, quæ conducunt ad rectam Monasterii gubernationem in pace, & sine scandalis, Prælati verò regularis potest in suis præceptis etiam profectum spiritualem suorum subditorum intendere; adeoque potest ea omnia præcipere, quæ ad majorem eorum profectum conducunt, dum modò non sint supra, nec præter Regulam, sed directè, aut indirectè ad illam pertineant. Ita Pelliz.

207 Dico, Abbatissam, seu Priorissam posse suis Monialibus præcipere, *in virtute Sanctæ Obedientia*; & præcepta formalia, ac spiritualia imponere, quæ in conscientia graviter, aut leviter obligent, juxta gravitatem, aut levitatem materia. *Melphien com. c. 11. stat. 7. assert. 11. Castropal. tom. 3. art. 16. dis. 4. p. 2. n. 3. Rodr. Lezana, & alii apud Dianam par. 5. tr. 9. res. 16.*

208 Ratio est primò; quia officium Abbatissæ est officium Ecclesiasticum, quod si pretio comparetur, erit simonia, qualis non esset, si nulla potestas spiritualis ei esset annexa.

209 Secundò; quia Abbatissa, utpotè femina, solum est incapax jurisdictionis, & potestatis spiritualis, quæ spectat ad claves, & dependet ab ordine; qualis est potestas censuras

ferendis

ferendi, absolventi, benedicendi, &c.

Potestas autem, & jurisdictio præceptiva, & correctiva, non spectat ad claves, nec dependet ab ordine, sed est superioritati annexa; unde in ordine minorum etiam competere potest laicis, quia possunt ibi esse Guardiani.

210 Nec ei repugnat, quia spiritualis; nam (ait Melphi) de facto, gratiam, characterem baptismi, & habitus infusus, qui spirituales sunt, recipit; sicque (ex disparitate non assignanda) erit capax potestatis jurisdictionis spiritualis correctivæ, quoniam ejus usus, non est usus clavium, nec dependet ab ordine. Tum quia Moniales auctoritate Apostolica professionem emittunt, & Obedientiam volunt, ac Regulæ observantiam in manu Abbatissæ.

211 Non dicas cum Pelliz. cit. Moniales ei promittere obedientiam, cujus est capax, nempe ut matrifamilias, & quoad ea, quæ ad rectam gubernationem Monasterii spectant; atque etiam, si spiritualia Abbatissæ præcipiat, v. gr. recitationem Officii, Missæ auditionem, &c. illa præcipere, non ob finem spiritualem, sed ob temporalem solum, prout ad rectam domesticam gubernationem Monasterii spectant.

Non enim juvat, quia gratis dicitur. Nam in manu Abbatissæ professionem emittunt, & obedientiam volunt absolute, absque ulla restrictione. Et talis emissio professionis, & voti magis principaliter, non finem temporalem, sed spiritualem, nempe Religiosarum spiritualium profectum intendit: hic est finis institutionis Religionum utriusque sexus.

212 Illud tamen est notandum, utramque potestatem præcipiendi, tam temporalem, ut materfamilias, quam spiritualem correctivam, ut Superiorissa, esse subordinatam Superiori majori, nempe ordinatio. Unde, si hæc ei imposuerit, ut ipso inconsulto præcepta

Præf. Exam. Ecclesiæ. Tom. I.

non imponat, non potest, eo inconsulto, imponere. Quod valet ordinarius facere; quia in præceptis imponendis requiritur eximia prudentia, quæ non solet in mulieribus reperiri: v. n. 151.

QUÆRES VI.

213 *An Declarationes Sac. Congr. Conc. Trid. in authentica forma exhibitæ habeant vim legis?*

PRIMA opinio tenet non habere vim legis, ac proinde non tollere probabilitatem opinionis oppositæ, sed solum esse magnæ auctoritatis. Verricelli tr. 2. q. 6. Diana p. 1. tr. 10. resol. 29. Bonac. de legib. disp. 1. q. 1 p. 8. n. 4. Port. Ver. Cardinalium Declarationes, & alii multi apud ipsos. Quorum ratio præcipua est, quia hæc declarationes non publicantur; non enim affiguntur ad valvas in locis publicis, ut fit in constitutionibus Apostolicis; sed solum traduntur partibus, quarum interest, sigillo, & subscriptione munitæ: Et de essentia legis (ex pluribus juribus) est promulgatio, itaut ante illam lex obligare non possit.

214 Secunda sententia, quam sequor, docet habere vim legis, ac proinde obligare in utroque foro, Rodr. q. Regul. tom. 1. q. 11. ar. 2. Miranda in Man tom. 2. q. 26. art. 11. Castropal. tom. 1. tr. 3. disp. 5. p. 3. §. 1. n. 6. Fagnan. lib. 1. Decr. c. quoniam 13. de constit. à n. 6. & alii permulti apud eos.

215 Ratio est, quia hæc Declarationes fiunt auctoritate Papæ, & illo consulto, videlicet auctoritate à Papa ipsis Cardinalibus tradita interpretandi Decreta Concilii, ipso consulto, ut constat ex Bullis Pii IV. *Benedictus Deus* 25. Jan. 1563. *Sixti V. Immensa*, §. *Deo autem Patri*, 21. Jan. 1487. Declaratio autem legis facta ab eo, qui à Principe, seu legis conditore habet jus interpretandi, non differt à lege declarata, l. *hominis*, §. *rei*, §. *Verbum*

F

bum ex legib. ff. de verbor. signif. l. qui testamento. §. Mulier. ver. argumento, ff. de testamento.

216 Declarationes igitur Sac. Cong. Conc. nil aliud substantialiter sunt, quam ipsa Decreta Concilii ex se obscura, dubia, aut male intellecta; ac proinde eandem vim habent, quam ipsa decreta. Cum igitur Decreta habeant vim legis in utroque foro obligantis, ita & ipsa declarationes; nam qualitates omnes legis declaratae censentur inesse illius declarationi, *in l. nihil.*

217 Hinc non obstat fundamentum opinionis oppositae; quia haec declarationes non sunt novae leges, sed ipsae leges Concilii. Nec obligatio ad culpam, & poenam, oritur ex ipsa lege declarante, sed ex lege declarata; & ideo non exposcunt solemnitatem publicationis; sed sufficit illa, quae facta fuit in ipsius legis editione.

218 Caterum (ut advertit Fagnanus) ipsa Congregatio Concilii, quando vult novam legem condere, eam prius à Summo Pontifice approbatam, & roboratam, solemniter publicare facit, ut patet in Decreto *de Apostatis & ejectis. De rebus Regularium non alienandis. De Celebratione Missarum, &c.* Non sic in legis declaratione; quia haec non facit novum jus, sed quod prius erat, manifestat.

219 Illud certum est, Declarationes, seu Decreta S. Congr. Concilii non obligare, nisi consent authenticè; ex Decreto ejusdem Sac. Congr. Concilii apud Lantuscam *in Theatro Regul. ver. Congregationis Concilii Decreta.* ut sequitur.

Sacra Congr. Conc. ex speciali jussu Urbani VIII. mandat, & praecipit. hujusmodi declarationibus tam impressis, & imprimeendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse in judicio, vel extra, a quoquam adhibendam, sed tantum illis, quae in authentica forma, & solito sigillo, &

subscriptione Eminentiss. D. Card. Praefecti, & Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium, munita fuerint. Die 29. Augusti 1621. prout in Regeffo hujus Congregationis, fol. 124.

220 Idem disponit S. Congr. Rituum pro Decretis ejusdem S. C. Rituum.

M E T U S

221 **G**RAVIS cadens in virum constantem metus, inquam, aut periculum non levis, sed gravis damni, nempe vitae, mutilationis, infamiae, aut jacturae honorum, qui non leviter, sed probabiliter, & prudenter timetur, excusat à praecepto positivo, sive humano, sive divino; similiter & gravis difficultas, aut urgens necessitas, de qua in praeceptis particularibus; quia leges positivae, etiam divinae, sunt accommodatae humanae conditioni, juxta illud Matt. c. 11. *Jugum meum suave est, & onus meum leve.*

222 Hinc in tali periculo, aut metu, vel urgente necessitate, non tenemur ad jejunium, ad auditionem Missae die festo, ad integritatem materialem confessionis, ad solutionem decimarum, ad non communicandum cum excommunicato vitando, &c.

223 Non excusat autem, si id cedat in majus Reipublicae damnum, aut si ad transgressionem legis cogamur in contemptum legislatoris, vel fidei; tunc enim ad observantiam legis tenemur, etiam cum periculo vitae; quia bonum publicum est preferendum privato, & contemptus legis, aut fidei, est ab intrinseco malus. Constat exemplo Eleazari Machab. lib. 2. cap. 6. vide dicenda de charitate, & tom. 2. n. 420.

224 Eadem ratione metus gravis non excusat à praecepto positivo divino respiciente bonum commune status Ecclesiae, qualia sunt omnia praecepta positiva Christi, ad administrationem

strationem sacramentorum pertinentia, uti est sigillum confessionis consecratio in duplici specie, consecratio sacramentorum secundum debitam materiam, & formam.

225 Item non excusat à præcepto naturali negativo prohibente rem ab intrinseco malo, & quæ nulla valeat ratione cohonestari; quia hæc non potest per metum malicia spoliari huiusmodi sunt odium Dei, negatio etiam purè externa fidei, mendacium, pollutio voluntaria, accessus ad non suam, occisio directa innocentis, &c. unde ob metum mortis non licet mentiri, &c.

226 Occisio indirecta innocentis potest sepe excusari, ut evenit in eo, qui occidit aggressentem injustè; in milite, qui justè bellum gerens, emittit globum tormentarium, & interficit simul cum hostibus pueros innocentes; & in eo, qui fugiens persequentem, puerum innocentem, quem vitare non potest, conculcat in via: in his namq; & similibus casibus excusatur à culpa, & cohonestatur occisio innocentis, quia non alterius occisio, sed propriæ vitæ, quæ alienæ prævalet, iusta defensio intenditur, per accidens autem contingit mors innocentis.

227 Eadem ratione metus gravis nedum non excusat à culpa committentem, sed neque proximè cooperantem ad actiones intrinsecè malas, & quæ nulla valeant ratione cohonestari. Hinc Innoc. XI. damnavit prop. 51. *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat heretici suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, &c. non peccat mortaliter, sed faciat metum notabilis detrimenti, puta, ne à domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, &c. v. prop. 51.*

228 Ubi Pontifex supponit, famulum esse scientem mali, & non eum damnat in dubio, nam in dubio mali possessio stat pro innocentia, & ex pure quilibet est præsumendus bo-

nus, nisi certo constet, quod sit malus.

229 Ulterius propositio metum notabilis detrimenti explicat, videlicet, *ne à domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Unde in terminis propositionis damnatæ non videtur comprehendi metus notabilioris detrimenti, puta assiduarum vapulationum, mortis, &c.

230 Cæterum dico, non licere famulo ob metum notabilioris detrimenti cooperari ad stuprum heri, &c. tenendo scalam, &c. quia talis cooperatio non est remota, sed proxima: & actio illa famuli, licet in se absolute considerata sit indifferens, hic, & nunc est proxima, & determinata ad malum; unde sicut commissio actionis ab intrinseco malæ, ex nullo metu potest cohonestari, ita nec cooperatio proxima, & hic, & nunc determinata ad eandem actionem ab intrinseco malo, cuiusmodi est stuprum, &c. quoniam actus essentialem malitiam sumit ab objecto, & in casu idem objectum ab intrinseco malo, est commissionis, & cooperationis proximæ objectum.

231 Dixi in n. 227. & quæ nulla valeant ratione cohonestari, quia dantur aliquæ actiones ab intrinseco, quæ in aliquibus circumstantiis possunt aliqua ratione cohonestari, in quantum amittunt rationem formalem intrinsecè malam: huiusmodi est furtum, quod est ablatio rei invito rationabiliter domino; potest autem dari casus, ut ablatio rei non sit invito domino, aut si invito, non rationabiliter invito, & tunc ablatio rei amittit malitiam intrinsecam furto, quia amittit rationem formalem furti, & ut melius, cum de furto, & restitutione; non sic est stuprum, quod quidem ita intrinsecè malum, ut nulla valeat ratione cohonestari.

LEX HUMANA CESSAT

232 **P**Luribus modis, per dispensationem, aut abrogationem factam à legislatore,

tore, vel ejus successore. Non potest inferior abrogare legem superioris, aut dispensare, nisi ex delegatione superioris.

Vel nisi tales sint circumstantiæ, ut habeat locum Epicheia de præsumpta intentione, & voluntate Superioris; ita ut aliàs Superior esset crudelis. De quo fusè dicitur, *de dispensationib. in matrim.*

233 Epicheia respicit casus particulares, sicut lex communes.

234 Secundo, si cesset finis adæquatus legis; minimè, si partialis. Hinc cessat obligatio correctionis fraternæ respectu alicujus personæ individui, quando emendatio non speratur: *v. tom. 2. n. 430.*

235 Tertiò, per præscriptionem, aut consuetudinem in contrarium: *ut à n. 244.*

236 Quarto, si lex sit fundata in præsumptione, si de contraria veritate constet, cessat lex, quia præsumptio cedit veritati. Unde si lex sit edita ad aliquod malum vitandum, si in aliquo casu cognoscatur, nullum ejus esse periculum, cessat lex. *Com.*

CONSUETUDO

237 *Est jus non scriptum, ortum ex longo, & continuo usu.*

Ut consuetudo habeat vim legis, requiritur, quòd sit rationabilis, de consensu Principis, aut legitime præscripta: *Rationabilis* dicitur, si non sit contra jus naturale, divinum, contra Religionem, contra Ecclesiæ libertatem, sed de materia honesta, & utili communitati.

238 Actus, ex quibus oritur, debent esse eum frequentia, voluntarii, publici, & notorii. Quæ consuetudo debet esse à toto populo, & communitate, aut saltem à majori, & saniori ejus parte frequentata.

239 Consuetudo est triplex, 1. *secundum legem*, & hæc dicitur *optima legum interpret.*, 2. *præter legem*, 3. *contra legem*.

240 *Consuetudo præter legem*. Est, quæ novam obligationem inducit. Ad hanc, ut ad mortale obliget, requiritur, quòd sit introducta à toto populo, aut majori, & saniori ejus parte, cum animo se obligandi ad mortale. Hinc consuetudo abstinendi à lacticiis die Sabbati non obligat ad mortale; quia licet sit communis, non fuit introducta cum intentione, & animo se obligandi ad mortale; ut constat ex communi Doctorum mente. Cui non obstat contrarius sensus plurium; quia est sensus saniorum, sed plebis, simplicium, & mulierum.

241 Insuper requiritur præscriptio, ad quæ exposcitur, & sufficit decennium, sive sit consuetudo civilis, sive Canonica, seu Ecclesiastica, etiam si princeps sit absens.

242 *Consuetudo contra legem*. Est abrogativa, & destructiva legis. Non potest dari contra legem divinam, jus divinum, contra jus naturale, & gentium; quæ si detur, dicitur abulus, & corruptela extirpanda.

Hinc contra vota non potest dari præscriptio; quia licet importent obligationem humanam ab homine factam, concernunt jus divinum, cum *Votum sit promissio facta Deo.*

243 Potest autem dari (si habeat conditiones requisitas) contra leges civiles, Ecclesiasticas, & Canonicas, contra impedimenta dirimentia de jure humano, contra ritus Sacramentorum; minimè contra horum substantiam, Mendo *in epit. ver. consuetudo n. 20. Gobat. tom. 1. tr. 9. n. 23.*

244 Hæc potest dupliciter introduci. 1. Per viam *Conventiæ*, ex consensu saltem tacto Principis, seu legislatoris; eo scilicet sciente, & tolerante, cum faciliter contradicere posset, si vellet. Et tunc non requiritur rigorosum tempus præscriptionis, sed sufficit, quòd tanto tempore consuetudo sit continuata, quantum viris prudentibus sufficit, ad

ratio-

rationabiliter iudicandum, Principem in eam consensisse.

245 Hac ratione, ut lex dicatur non usu recepta, nec inde acceptata, & non obligare, non requiritur decennium; sed sufficit, quod non fuerit observata, sciente Superiore, seu legislatore tolerante, & non contradicente, cum facilitate possit. Vericelli *tr.* 3. q. 2. n. 32. *Str.* 8. q. 52. n. 9.

246 Secundò. Per viam *Præscriptionis*, videlicet ignorante, & nesciente Principe. Et tunc ultra recensitas condiciones requiritur tempus decem annorum contra legem civilem, quadraginta verò annorum contra legem Canonicam, & Ecclesiasticam.

CONSUETUDO

247 Potest tollere poenam, imò irritatioem actus, & non obligationem legis quoad culpam. Hac ratione plures poenae sunt abrogatae. Pirhing. *lib.* 1. *tit.* 4. *de Consuetud.* §. 8. quia tantum potest consuetudo, quantum lex scripta, si requisitas habeat condiciones.

248 Lex, si exprimat, quod non possit per consuetudinem contrariam abrogari, non potest per eam derogari; quia non censetur consuetudo honesta, quæ fuit prohibita. Solum potest derogari, si circumstantiæ legis sint mutatae, ut prudenter iudicetur, legislatorem consentire in consuetudinem eam derogantem: v. n. 197.

249 Per legem universalem non derogatur consuetudo, nisi de ea fiat expressa mentio, sicut nec privilegium.

250 Nec consuetudo immemorabilis (i. e. scilicet, de cuius initio non exiit memoria hominum,) derogatur per legem derogativam consuetudinis, nisi de ea fiat specialis mentio. Quod Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. glossa* 31. *num.* 2. Barboisa *de clausulis claus.* 87. n. 8. & Anton. à Spir. *S. consult.* 2. *num.* 17. di-

cunt, esse verum, quando ratio, & finis derogationis consuetudinis non est idem in consuetudine immemorabili, quam in memorabili.

251 Si consuetudo contra legem consistat in omissione actus, ut præscribat contra legem, non sufficiunt *actus negativi*, quatenus scilicet nunquam se obtulit occasio exequendi actus legis; sed requiruntur *actus privati*, quatenus se obtulit occasio exequendi actus legis, & hoc non obstante fuerunt omitti, Mendo *ver. lex.*

QUÆRES

252 *An ad derogandum legi per consuetudinem requiratur bona fides?*

Certum est, non requiri bonam fidem, si sit sermo de consuetudine introducta per viam *Conniventia*; quia tunc derogatio legis non procedit ab ipsis actibus contrariis, qui quidem facti cum scientia legis contraria; in principio, in fieri consuetudinis fuerunt mali: sed à consensu saltem tacito legislatoris, qui sciens, & potens faciliter contradicere, si vellet, tolerat, & non contradicit.

Sed difficultas est de derogatione per viam *præscriptionis*.

253 In qua re aliqui apud Pirhing. *lib.* 1. *tit.* 4. *de Consuetud.* §. 8. tenent, non requiri bonam fidem; quia sicut consuetudo, ut obliget, requiritur, quod sit introducta animo obligandi; ita pariter, ut derogat legem, requirit, quod sit introducta animo eam derogandi, & consequenter cum cognitione legis, & cum scientia, quod actus sit contra legem: cum autem bona fides excludat scientiam, sequitur, quod abrogatio legis per consuetudinem non compatitur cum bona fide.

254 Dico. Abrogatio legis per consuetudinem introductam per viam puræ præscriptionis non potest haberi sine bona fide. Pirhing. *loc. cit.* & est probabilior sententia. Probatur; quia possessor male fidei non potest

præscribere, nam ad præscriptionem requiritur bona fides,

255 Ad hoc igitur, ut abrogatio legis habeatur per viam præscriptionis, requiritur bona fides, aut quòd cum mala fide sit conjuncta conniventia Principis, videlicet consensus saltem tacitus, aut rationabiliter præsumptus legislatoris: *vid. num. 197. Gobat. tom. 1. tract. 9. num. 24.* Suadetur. Ablatio rei facta scienter non est legitima, nec excusat à restitutione, nisi habeatur consensus, saltem rationabiliter præsumptus, domini, quo removeatur à linea furti rei alienæ: igitur ablatio legis facta scienter non est legitima, nec excusat ab observantia, nisi habeatur consensus, saltem rationabiliter præsumptus, legislatoris, quo removeatur à linea furti juris alieni.

256 Hinc sequitur, quòd in casu consuetudinis introductæ per viam puræ præscriptionis non derogetur lex à principalibus, qui mala fide contra legem egerunt, sed à successoribus, qui quidem agunt contra legem bona fide, putantes se non teneri eam legem servare, cum videant illam à suis antecessoribus non observatam: quilibet enim præsumendus est bonus, nisi certo constet, quòd sit malus.

De legibus, agunt Scotus *in 4. dist. 3. quest. 4. litt. B. dist. 44. quest. un. & alibi.* Maiorius *in Theolog. mor. disp. 2. Diana par. 1. tract. 10. & alibi.* Joan. de la Cruz, *ver. de legib. Bonac. tom. 2. par. 2. Tamb. tom. 2. de meth. missæ lib. 3. cap. 1. §. 8. Busemb. lib. 1. tract. 2. Cardenas in Crisi Theol. tract. 3. disp. 32. & 34. & Fagnanus cit. Gobat. pluribus in locis. Casro-pal. tom. 1. tract. 3.*

SACRA POENITENTIARIA.

257 *Instructio Parochorum, & aliorum Confessariorum pro Casibus, quorum Absolutio, vel Dispensatio spectat ad Sacram Pœnitentiam, seu ad Sedem Apostolicam.*

Cum sciam, multos inter Christi fideles utriusque sexus, ubique locorum existentes, Censuris, Irregularitatibus, impedimentis Votorum, & Matrimonii, aliisque hujusmodi casibus ad Sacram Pœnitentiam, seu Sedem Apostolicam spectantibus, respectivè irritos diu permanere, imò interdum miserè perire, tanti mali causam ex his fontibus provenire comperi.

Primò, quia Parochi, vel alii Confessarii, in quorum manibus hujusmodi Pœnitentes veniunt; si præsertim, qui curi, & in pagis extra Civitates habitant; sæpissimè nesciunt, ad quem in Urbe pro remedio confugiant, qui vel absolutionis, vel dispensationis Litteras à Sacra Pœnitentia obtinere iis procuret. Unde fit, ut hac cura deposita, Pœnitentes, vel ad Episcopos, vel ad alios mittant, ad quos illi præ rubore, ac verecundia (Fœminæ præsertim) accedere verentur.

Secundò, alii verò, qui suos habent Romæ Procuratores, tantam pecuniæ vim pro expensis exigunt, ut hi præ inopia tantis sumptibus impares omninò recedant; & fortè sibi persuadeant, (quod longè pejus esset) Sacrum Tribunal Pœnitentiariæ pro dictis Litteris aliquid lucri reportare.

Tertiò, Facit etiam nonnullorum Confessariorum incogitantia, ut gratiæ obtente irritæ sint, quia casus, & casuum circumstantias necessariò explicandas malè interdum exponunt: quo fit, ut litterarum Executores præmissò Pœnitentium examine rem aliter se habere, quàm exposita fuerit, comperiant, ac proinde dictas

dicitur litteras exequi non possint, Unde Pœnitentes quasi desperati pro novæ gratiæ impetratione remedio privati manent.

Quartò. Accidit etiam non rarò, ut Pœnitentes obtentis litteris, non possint in suis pagis facile reperire Doctorem Theologiæ, vel Sacrorum Canonum (his enim ut plurimum litteræ Sacræ Pœnitentiariæ inscribunt) aut saltem ille suspectus sit, nec etiam in vicinia eos, quippe qui procul absunt, difficile adire possint. Unde litteræ suo carent effectu, ac mitteri Pœnitentes in suis sordibus perseverare coguntur.

His præmissis, cum certum sit, Sacræ Pœnitentiariæ Tribunal salutem dumtaxat animarum intendere, & omnia gratis concedere, ex illius Parochiis, & Confessariis aliquot capita à me proponi pro remedio indicatorum commodorum.

Primò. Ubi accedit aliquis ad illos casus quospiam ad dictum Tribunal pertinente laborans, examinet diligenter Pœnitentem, ut rem totam sincerè aperiat: observent genus Censuræ: scrutentur etiam facti circumstantias. Item inquirent de Pœnitente, an sit vir, aut femina: An Laicus, aut Clericus, an Regularis, aut Secularis, an Sacerdos, vel in Ordine sacro, aut simplex Clericus, aut Monialis, &c. Item appellent genus censuræ incursum, & casum, ex quo incursum est, an publicus, vel occultus, sit circa Irregularitatem videant, an ex delicto, & ex quali delicto, cum suis circumstantiis an ex defectu, & ex quali defectu; an ex homicidio, aut mutilatione; an ex violatione censuræ. In matrimonio inquirent, quale sit impedimentum; an reverè occultum, an de contracto matrimonio, vel de contrahendo agatur. Item quid causæ allegentur pro dispensatione obtinenda: (idem fiat pro votis, scilicet, quæ causæ pro commutatione, & ad quem electum;) sed præsertim de Clerici percussore

disquiratur, ad Urbem pro Absolutione si accedere non valeat.

Secundò. Habita vera totius causæ notitia, scribant casum in charta quocumq; caractere, dummodò legi possit, idque sive latina, sive qualibet alia cujuslibet Regionis nativa lingua, ommissis inutilibus, reticito etiam nomine, & cognomine pœnitentis (quamvis nullum sit periculum, rem, & personam prodendi) nisi fortè ageretur de Censuris inflictis cõtra publicos Clericorum Percussores, & Duellantes in publicum; tunc enim nomen, cognomen, & Diocesim expriment. In occultis verò per simplex N. N. proceditur, & casum sic inscriptum directè mittant per postam, seu communem Tabellarium publicum Romam Majori Pœnitentiario in hunc modum.

Eminentissimo, & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario.

Qui certè pro sua humanitate, & charitate libenter omnes audiet; jubebit litteras expediri, & rescribendo mitti curabit.

Tertiò. In Litteris tamen Romam ad eum missis significent, quomodo, & qua via responsum mittendum sit per Postam, seu communem publicum Tabellarium, terminando litteras Eminentiss. inscriptas in hunc ferè modum.

Dignetur Eminentia vestra rescribere N. N. in Civitate N. pro talis Oppido N.

Sic autem casum proponent.

Eminentissime, & Reverendissime Domine.

N. Sacerdos contraxit Irregularitatem ex homicidio occulto ab eo ob talem, vel talem causam clani tali modo patrato, vel procurato in persona hominis laici. Ab eo tempore non abstinuit ab exercitio ordinum, vitandi scandalis causa, vel ne se proderet, sive abstinuit, sed cum diu absque scandalo abstineret non possit, humillimè supplicat pro remedio.

N. N. Con-

N. N. Contraxit matrimonium cum muliere, cujus matrem antea carnaliter cognoverat, concius, vel nescius impedimenti [quod occultum est] quare cum absq; scandalo separari non possint, humillimè supplicat pro remedio.

N. N. Mulier emisit Votum Castitatis perpetua; Sed cum adfit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ, humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi.

Sed cum innumeri sint casus, in quibus supplicari debet Eminentiss. Cardinali M. Pœnitentiario, innumera quoque sunt supplicationum Exemplaria, pro quorum notitia hæc indicasse sufficiat.

Denique, si in illo Oppido, seu Civitate, in qua Eminentiss. Pœnitentiario [ut præfertur] scribitur, non fuerint Confessores, Doctores in Jure Canonica, vel Magistri in Sacra Theologia, vel si ad sint, Pœnitens non possit de facili induci eis aperire suam conscientiam, cum jam aperuerit alicui Confessario non graduato, hoc ipsum in litteris missis ipsi M. Pœnitentiario significatur; quod idem significandum est, si Confessarius Gothicum characterem legere nesciat, quia [uti spero] de opportuno remedio providebitur.

Quod si fortè aliquando tardaverit responsum Eminentiss. M. Pœnitentiarum, tunc poterunt Confessarii seu Pœnitentes iterum scribere, ut si fortè fuit deperdita prima epistola, altera manus Eminentiss. M. Pœnitentiarum perveniat, & ex his adjuvante Deo præmissis omnibus incommodis providebitur, & animas fratrum nostrorum Deo nostro lucrabimur. Hortantur Parochi, & Confessarii, ad quos præsentis litteræ pervenerint, suis Confessionariis illas affigere, & aliis quantum poterunt rescribendo, live typis mandando communicare pro animarum salute.

FORMULA I.

258 Eminentissime, & Reverendissime Domine.

N. N. sub verbo, & promissione matrimonii deosculatus est mulierem liberam, & cum ea tactibus impudicis operatus est extra vas, ob recentitam promissionem consentiente; postea carnaliter cognovit ejus matrem conjugatam, nescius supervenientis impedimenti, quod est occultum: Imò mater, & filia ita se habent, ut neutra sciat delictum alterius. Deinde perfectè destoravit allatam puellam sub eadem spe, & promissione matrimonii; quòdque delictum etiam est occultum; modò non potest absque scandalo, & periculo vitæ, quod ex ejusdem parentibus utriusque immineret, à promissione resilire. Non absque scandalo, quia licet delictum sit omnino occultum, tota tamen vicinia putat facta esse sponsalia, & matrimonium expectat. Non absque periculo, quia mulier relicta, & promissione frustrata, faciliter in odium conversa, rem suis Patri, & fratribus aperiret, ut novissimè in casu prorsus simili hic paucis ab hinc mensibus cum gravi, & lethali damno contigit. Item cum ei Romam accedere non permittebatur, tam quia est pauper, quia sic rem aperiret, facti verè pœnitens, humillimè, & in Jesu Christi visceribus supplicat pro remedio, & quàm citius pro dispensatione super affinitate in primo gradu contracta, ad effectum contrahendi matrimonium cum eadem, cui illud promissit; nam ex mora grave & certum ei vitæ periculum imminet. Dignetur eminentia vestra rescribere N. N. in Civitate N. Interim Orator ad eminentiæ vestræ pedes humiliter provolutus, & pro ejusdem incolumitate precans silet, N. die 12. Julii 1702.

FOR.

FORMULA II.

219 *Eminentiff. Sc. ut supra.*

N. N. contraxit sponsalia cum muliere libera, quam consentientem prius sub ipse matrimonii desloraverat, cujusque matrem, & locum conjugatas antea carnaliter cognoverat, consensu impediti: quod est occultum; ne proinde cum absque scandalo, & valde gravi vitæ periculo, quod ex ejusdem parentibus immineret, à sponsalibus resiliere, vel in longum matrimonium protrahere minimè possit, atque et Romam accedere haud permittatur; facti verè poenitens humillimè, & in Jesu Christi vultibus supplicat pro remedio, & quam citius pro dispensatione super affinitate ex duplici parte in primo gradu contracta, ad effectum contrahendi matrimonium cum eadem, cum qua præmissa sponsalia inivit. Dignetur, &c. ut supra.

FORMA DISPENSATIONIS
S. POENITENTIARIE.

260 **N**. N. S. Romane Ecclesie Presbyter Card. Discreto viro Confessorii Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctore, ex approbatis ab Ordinario per Latorem presentium ab infra scripto Specialiter eligendo, salutem in Domino.

Ex parte Latoris presentium Nobis oblata petito continebat; quod ipse aliàs in facie Ecclesie matrimonium contraxit, & successivè consumavit cum muliere, cujus sororem prius carnaliter cognoverat. Cum autem, & sicut eadem petito subjungebat, dictus Lator propter impedimentum ex præmissis proveniens, nequeat in dicto matrimonio remanere absque Sedis Apostolicæ dispensatione, & separatio inter ipsum, & dictam mulierem fieri non potest absque scandalo; ad id vitandum, ac pro suæ conscientie quiete cupit Lator à præmissis, quæ occulta sunt, &

Pæss. Exam. Ecclesiæ. Tom. 2.

de quibus plurimum dolet, per Sacræ Poenitentiarie officium absolvi, secumque desuper dispensari. Quare supplicari Nobis fecit humiliter, ut sibi super his de opportuno remedio providere dignaremur. Nos igitur, qui Poenitentiarie D. Papæ curam gerimus, supplicationibus hujusmodi inclinati, auctoritate Apostolica Nobis specialiter concessa discretioni tuæ committimus: quatenus, si est ita, dictum latorem, audita prius ejus sacramentali confessione, à quibusvis sententiis, censuris, & poenis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit, ab incestu, & excessibus hujusmodi absolvas hac vice in forma Ecclesie consueta: injuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu, gravi poenitentia salutari, ac sacramentali confessione peccatorum suorum, singulis scilicet mensibus ut minimum semel, & quoties animæ suæ salutari expedire judicaveris; Et aliis, quæ fuerint de jure injungenda. Demùm, dummodò impedimentum ex præmissis proveniens, sit occultum, & separatio inter latorem & dictam mulierem fieri non possit absque scandalo; ex cohabitatione verò, de incontinentia probabiliter timendum esse, tibi visum fuerit, & aliud canonicum non obstat: cum eodem latore, ut dicta muliere de nullitate prioris consensu certiorata, sed ita cautè, ut latoris delictum nusquam detegatur, matrimonium cum eadem, & uterque inter se de novo, secretè ad evitanda scandala, præmissis non obstantibus, contrahere, & in eo postmodum remanere licitè valeant, misericorditer dispenses; prolem susceptam si quæ sit, & suscipiendam exindè, legitimam decernendo, in foro conscientie, & in actu sacramentalis confessionis tantùm, & non aliter. Ita quòd hujusmodi absolutio, & dispensatio in foro judicario nullatenus suffragentur; nullis super his adhibitis testibus, aut litteris

litteris datis, seu processibus confectis, sed presentibus laniatis, quas sub pœna excommunicationis lata sententiæ laniare tenearis, ita ut nullum illarum exemplum exeat; neque eas latiori restituas; quòd si restitueris, nihil ipsi presentes litteræ suffragentur. Datum Romæ apud S. Petrum sub sigillo officii Pœnitentiariæ, 13. Julii, Pontificatus SS. D. Nostri Anno....

E X P O S I T I O,

261 **I**N qua re Innoc. XI. per Bullam incip. *Exponi Nobis*, editam die 27. Novembris 1679. concedit Lectoribus Jubilatis Ordinis Minorum de Observantia S. P. Francisci, ut literas Pœnitentiariæ Apostolicæ Doctoribus Artium, seu Magistris in Sacra Theologia directas recipere, aperire, & executioni mandare possint, & valeant.

Insuper ipse executor debet esse Confessarius approbatus ab Ordinario loci, ubi est dispensaturus, quia dispensare debet in ipsa confessione, in qua examine prius debet veritatem expositorum.

262 Pro forma absolutionis. Postquam dixit: *Absolvo te à peccatis tuis*, addat: *& eadem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere, nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas. In Nomine Patris, &c.*

Si absolvi debeat ab aliqua excommunicatione, suspensione, &c. dicat: *Ego te absolvo à*

vinculo excommunicationis, &c. quam incurristi, &c. propter hanc causam N. (si sit communicatus, addatur: *) Et restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & Communioni Fidelium: (si sit suspensus) executioni tuorum ordinum officiorum, vel beneficiorum: In Nomine Patris, &c.*

263 Dispensatione peractâ, debet lacerare litteras, præsertim sigillum, ut ad probandum servire non possit; aliâs excommunicationem majorem incurrit. Buseb. *lib. 1. tr. 2. cap. 4. post. dub. 4. appendix. Tamb. tom. 2. pag. 1. & 4. vide tom. 1. De Prudentia Confess. & de Imped. cognationis in linea transv. in distantia inæquali.*

264 Dispensatus per Sacram Pœnitentiariam in voto castitatis ad matrimonium contrahendum, si dispensatio sit limitata, v. gr. ad matrimonium semel contrahendum, seu cum Berta tantum, &c. tunc ea mortua redit obligatio voti, ac cessat onus pœnitentiæ salutaris in dispensatione imposita; quia pœnitentia est substituta loco voti; & accedente principali, cessat substitutum. Si verò est illimitata, tenetur eam continuare; quia per extinctionem obligationis voti factam per dispensationem continuatur substitutio, & subrogatio.

265 Pro dispensatione super impedimentis dirimentibus matrimonium, si non sint occulta, sed publica, recurrendum est ad Datariam Romæ, exponendo causam, & paupertatem, si sint pauperes.